

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 150 (9524)

Пятница, июнь 28, 1974 чыл

1925 чылда
үндүстүнген

Өртүз
2 коп

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СӨВЕДИНИҢ ҮШКҮ ЧЫҢЖЫНЫҢ СЕСИЯ СЕССИЯЗЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ИНФОРМАСТЫГ ДЫҢНАДЫГ

Дүүн, июнь 27-де, Политик-тиг чырыдышкын бажынынга Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң үшкү чыңжынын сески сессиязы болуп эрткен. Сессияны Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Даргазы Ю. А. Аранчин айткан.

Сессияга дараазында айтырылганы чугалашкан:

1. Аныяктарны бүгү-ниңи ортумак өөредилгеже шилчидерин доозар талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездиниң шийтирилганын күөселдезиниң дугайында.

2. Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң үшкү чыңжынын чедиги сессиязыга депутаттарның кыгын шүгүмчүлелдериниң болгаш кириген саналдарының күөселдезиниң чоруп турарына дугайында.

3. Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң чедиги болгаш сески сессияларының аразында Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң

Президиумунуң хүлээп алган Чарлыктарын бадылаар дугайында.

Сессияга «Аныяктарны бүгү-ниңи ортумак өөредилгеже шилчидерин доозар талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездиниң шийтирилганын күөселдезиниң дугайында» илеткелди Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынын оралакчызы К. С. Шойгу кылган. Бирги айтырыгнын талазы-биле Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң улус өөредилге-зи, культура болгаш спорт талазы-биле доктаамал комиссиязынын даргазы, культура министри, депутат М. С. Хоумушкы, Кызылдын № 7 школазынын директору, депутат Л. С. Новикова, Бай-Тайга районунун району эргелекчизи К. К. Сарыг-Донгак, Тока аты-

тыг совхозтуң директору, депутат Ф. М. Зверева, Чөөн-Хемчик райкуукомунун даргазы Б. Б. Чюдюк, «ҮТКА 25 чылы» совхозтуң саанчызы, депутат В. С. Чооду, «Тес-Хем» совхозта кадрлар килдинизиниң эргелекчизи Совет Эвилелиниң Маадлары, депутат Ч. Н. Хоумушкы, ВЛКСМ обкомунун секретары Е. Д. Пала, СЭКП Барыын-Хемчик райкомунун бирги секретары, депутат Ш. П. Куулар, «Чыраа-Бажы» совхозтуң хойжузу, депутат М. Д. Чола, «Халдын» колхозтуң саанчызы, депутат Г. Ы. Кара-кыс, чырыдышкын министрнин оралакчызы П. Ф. Паршукова олар санал бергенер.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң үшкү чыңжынын чедиги сессиязыга депутаттарның кылган шүгүмчүлелдериниң болгаш саналдарынын канчаар күөсетинин турары-

нын дугайында илеткелди Тыва АССР-ниң Курплан даргазы, депутат М. С. Салчак кылган.

Бирги болгаш ийги айтырылгалазы-биле доктаалдары сессия бир эп-сеткилдиг хүлээп алган.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун чедиги болгаш сески сессиялар аразында хүлээп алган Чарлыктарынын дугайында дыңнадыгы Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Секретары, депутат С. Х. Красный кылган.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Чарлыктарына Дээди Совет бир үе-биле бадылаан.

Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң үшкү чыңжынын сески сессиязы оон-биле бодунун ажылын дооскан.

КУШ-АЖЫЛЧЫ ШАҢНАЛ

Июнь 26-да Эвилелер бажынынын колдоналыг залына Москвага бодуруле черлериниң 1200 муракчы ажылчылары чедип келгилер. Олар беш чылды чедип-кыжын дооскал 14 муң москвалыкларын бир дугаарында Бүгү-заалдын «Тоску беш чылды шалыпчызы» деп чайгыс ай демээ-биле шаңнатканнар.

Хураалдың киржикчилери СЭКП Төп Комитетинде, СЭКП ТК-ның Чыңгале секретары эш Леонид Ильич Брежневке байырлыг чагааны хүлээп алганнар.

(СЭТА-ның корр.)

МИНСК-МААДЫР ХООРАЙ

Төрөөн чурттуң мурунга шыгараттай ачы-хазыялазы дэши. Минск хоорайның ажылчы коньярынын гитлержи электерлерге узур демиселе эрес-диним болгаш маддырлыг воруну Ала-Хурттуң Улуг дайыштын чылдарында Белоруссияга бүтү улустуң партазан шимчээшкинини калбар-тырынга узур рольду болганы дэши база Белорус ССР-ниң немес-фашист электерлерден хостаанымдан бээр 30 чыл болганы демдеглэри-биле Минск хоорайга «Мадыр-Хоорай» атты тызылсаан, Ленин орденни база «Алдын Сылды» медаль-биле шаңнаар деп Чарымкы ССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиуму үндүрген.

(СЭТА).

ТЫВА ЛИТЕРАТУРА

НЕДЕЛЯЗЫ

ЧОГААЛЧЫЛАР — КӨДЭЭ ИШЧИЛЕРДЕ

Иракем Тожунуң чоң бисти — тыва литератураның неделязынын киржикчилери чогаалчылары — менги чечөөн сөпөң туруш уткуп алган. Тоску беш чылдын толарадыкты дөрткү чылынын планын оонаалдарынын чедипкиниг күөсүдөр даш, эрескежээ ажыдаан ишчилериниң чогаалчы ажылы бисти сонургадып турар. «Тора-Хем» совхозтуң Совет Тыва салбырына үш көзек черге ужуражым-кыны эрттирдис. Илангы хой кыргыш пунктуга хой чон чылган турган. Чогаалчылар алаа барып, малчыларын, кыргычларын ажылын сонургап, боттарыныс чогаалчыларыныс номчулгаан бис.

Тожунуң кадарчылары, балыкчылары, саалчылары биле бистиң солун ужуражымчыларыныс ам-да үрүтүлүп турар. Тываның хоңжум-шин театрын артистери база районда чедип келген. Тываның 30 чылдыга тураскалган программалыг концерт бөдүү оюн көргүзгүлерин бистин-биле кады чоңга баралгалдып өлгөт берген.

Тыва литература неделязынын киржикчилери — чогаалчылары «Мөгөн-Бурун» колхозтуң төвү — Кызыл-Хал суурунуң чурт-тамырлары-биле ужуражым-казы солун эрткен. С. Сурун-оолдун тыва чечен чогаал дугайында лекциязы, тус-тус чогаалчыларын чугалары, чыгаланарын хой саным айтырылары болгаш кузөөн кишинери литературага, оон хөгжүдөөниң сонургалды кишилериниң сеткил-сөгүмүн, бодаларынын илерилигиз болган.

Индиг ужуражымчалар ол-ла колхозтуң Тоолайтылда, Ак-Хемде кыргыла пунктуларыга база болгалаан.

Чогаалчылар оон делди айткан, «Малчин» колхозтуң хойчуларынын болгаш сарлыкчыларынын Баргы-Бажында чайлагарын эртин, оларын ажы-ижи биле танымгал. Оон Борбак-Арыгга районун пионер лагериниң чедип, ила тынтылып турар уруглар-биле ужурашкан.

Барган-ла черинге чогаалчылар боттарынын чогаалчы планлары чыгаланарга чугалал, илангы Монгуш-Тайганың бойдузун болгаш ажы-иши кишилериниң дугайында чаа бижөөн чогаалчылар номчуп турган.

К. МОНГУШ.

Төрөөн чуртка 3000 тонна

дүктү берээл!

КЫРГЫЛДА ТҮЛҮКТЭЭН

ТОЖУ. «Тора-Хем» совхоз курунго 14 тонна дүктү дугаарын хүлээген. Ам совхоз төвүнде кыргыла дүктүк берген. Ила 24 чылдыг ий агрегат ажылдап турар. Совхозта 1500 ажыг хой кыргыттыган. Кыргылаанын башыгы түнелдери хойчуларын өөртүп турар. Совхоз тус черин бир хоондан-на 2,2 кг дүктү кыргып аларын планнаан болза, херек кырында 2,5 кг чедип турар.

Комсомолу Олег Шамитин хоюнун бирозон-ле 3,3 кг, Кол Хамазын-оолдуу — 2,6 кг дүктү берген.

Кыргычлардан Баран Серен, Елизавета Кедей, Кулакчак Тордук олар муракчы ажылдап, хүне норманын үрүлүтү ажыр күөсүлгөн, эки шарнады дүктү дугаар турарлар. Хачы бизекчин 82 ханыг пенсонер С. Хойлук, таңыны К. Сотпа кыргылаага илери-кейдиг киржин, ак сеткилдиг көргүскелер.

Совхоз төвүнге кыргылаа ажылдарын дооскаш, кыргычлар алды колдан хойну кыргыры-биле өскө черге кезиринге белеткилди туралар.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

Кызыл хоорай Сөвединиң «Кара-Хаак» совхозу кыргылаа пунктуунда 28 электерилгит, 12 хой лачымы ажылдап турар. Пунктуга ажыл хай-нышкыныг. Амгы үеде кыргыттыгын 2138 хоондан 4508 кг дүктү алган.

Чооду Оруспайын хоюнун бирозон-ле 2,9 кг дүктү берген.

Кыргычлар ортуунда социалистич чарыш калбарган Амдызында Долзат Наалым, Маалы Самдан, Салчак Багай-оол олар хүнде 25—30 баш хойларыны кыргып, чарыштын муракчылары болуп туралар.

Чарыштын шалыкчылары ажыл үезинде столоваядан халас чөмөнчөр эргени чаалап алганнар.

Х. КАНЧЫР-ООЛ.

ЧАЙ АЛЫНМАЙН...

Дагыр-Шеминиң кирген аксында шифер кришталыг үзүн сарай ыргактан иладеп, Оон кезинде бүрөччиг тейлерин колданаар айы-биле ааржы-ландыр шипкан хойларын көөрге солун-даа. Кыргылар элчезин малчынын график өзү-гаар шупту билер.

Пунктуга чоокшудал келерге ажы-ишиниң даш-шмэзиниң дү-вүрениң, ила кижж бүрүзү-нүн улуг үле-херекче сүндүк-жан, үзүкүзү кайгамчык. Ка-жыны эрзедилген каан. Оон бир узук илап кыргыттымаан кирген хой, өске талазында кыргылып каалкан үңгүлөр. Эртенден орайга чедип шак ил-чаар шуушкан колданаар барык үзүлбес.

Ий эдиктин дизе тургусу-лаан 24 электерилгит хачыларын үргүлчү хайгаарал үзүн, хил-нап бизен; хой тузун берик-чилери, дүк илгакчылары бол-ган пресекчилер тус бүрү база-ла чай алынмайн ажыл-дап тургулаар.

«Чыраа-Бажы» совхозтуң ол төп салбыры толарадыкчы чылаа курунго 170 центнер дүктү дугаар планын, оон алды колданып 9000 хоон кыргы-тыр хүлээлгелг. Ол сорулга-ны мыска үеде чедипкиниг шийтирилээринге хол хачылгит эволюция база немей органи-застан.

Ажылдың эгелээн баштайт оон хүнүне сес колдан хойнуң дүгү ажаап ишкан, көргүзүт багай өвсө К. Чүңгер, М. Алдын-Хавак, К. Шүңмей, М. Дыдыр, О. Делий-оол шыкша кыргычлар элчез бүрүзүнде 45—50 кг дүктү ажаап, муракчыларын одуруунда бол-ган. Кадарылардан белик көр-гүзүлгү болган Монгуш Очур-оол, Доңгак Намзын, Куулар Хоюлалай оларын демдеглэри база өөрүтүт. Оларын колан хоюнун баш бүрүзү 2500—3000 грамм дүктү кыргыган.

Бир өвсө кыргылаага белет-келди баш бүрүзүгү ханма-чалыг организастан, ажыл-херекти шын башкарган болза, байдал амгызында ыракта эки турар ийик. Эвею, кижилер аразында чарышты четпес организастан, ажылдын пла-ны, кижж бүрүзүнүн хүлээлге-ни пунктуга чырыттымаан, көскү агитацияны, хапа пар-лагалары амдыга чедип организастан. Ажылдын түнел-ли беш азы оон хонуктап чу-галдыр турган, ол база бол-дурунда.

Салбырынды удурткучлары, илангы мал ажылынын тус-кай эртемчилери илерээн чег-рестерин чайладыр толгарыг хемчелерин алары күзениг. Кыргылааны дүргөлдөр, дү-ктү чидирит чока ажаап алыр, малдың чайгы смиртилгезин шын организастан — хүнүң амгы негелден билдир.

К. ЭКЕР-ООЛ.

Бир гектардан ортума-биле он беш центнер дүмүттү өстүрер хүлээлгени алгаш, ону күөсүдөр дэши кызыман ажылдап тур бис — деп, эвено удурткучу чугалалды. Сөг-дэн сөзүн күөсүдери-биле ай ийги суггарылгаме эвено не-лигуннери кирген. Баштайгы хүнде 105 гектар чери суггарган. Олар ийги суггарылганы мыска хуусааа дөвө-рүн шийтирилээш, кызыман ажылдап туралар.

С. ХЕРТЕН.

Чылыдылга шугуму — улусчу тудуг БАШТАЙГЫ КИЛОМЕТРЛЕР

Кызылдын Төп электростан-циясында хоорайга чылыдылга хамчыдылганын тудуун СЭКП Тыва обкомунун болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шийтири-биле утучу тудуг кылдыр чарлаан. Республика найысылалының чуртталга, ахбан организа-ция болгаш бодуруте бажынынын ийни чылыдылга системазы-биле хандылары хүнүнү чу-гула айтыры кылдыр санааны. догандыр турар бойдуштуң ботталыр, үрелир база кижяге болгаш диир амьтанарга хор-ча чедирин болур иш, хүдү, доозуну тургузанынын дуга-йында бистин республиканың партия, совет органдарынын сагын салышкынынын иле-рөөшкүнү-дир. Бө чугула ту-луда амгы үеде ажыл хай-нышкыныг.

Бө хүндерде ханы онгарлар-да коопшалай тудуштур са-лып каан демир-бетон сыотак-тарында алгит дизелтириг тоо-лайлары өттеп, тудуштур канчаар ажылдар эгелээн. И-лдан ажылдары ам 4 километр черге кылдыр.

Инда ажылдың темпили бе-дик. Хообай салыкчылары графика мурвай ажылды доозар дэши шалыкчы ажыл-дап туралар. Чылыдылга дамчыдылганын хоорайнын амгы негелдези-не дүшүртү кылдыр, немелде су-ру база хереклеттинил турар. Ыч чангам. Иркутскийн «Улетпур» энергостанцияла-ристтудуун салбырынның ажылдап кылганы амгы үеде улус электростанцияда ажылдап турар алды котелга немештир бир шакта-ла 35 тонна бесту

бөөр күчүлүг ийи котелду Кы-зылдын Төп электростанцияла-рынкы ажылдакчылары өттеп туртуугу турар. Бө божаа элек-тростанцияның хөркү элчезе ажылдага кирери ол. Ук төдө-вилегида өзүлгөр оон агыда сугну химикти арга-биле арыгаар чаа дерилгелги, ко-төлдартга хөмүр чедирер чаа шуудулганы болгаш өске-да дуузааа дерилгелериниң тузуу көрдүлүг турар.

Ол котелдарын бирөөн ажыгаала дугаадыганын, а сески котелду өттири доосту-рунун кырында келген. Инда амгы үеде чуле «Востокнер-гомиялгит индия» трестик ажылчыларынын кылдыр ажылдары артык. Олар котел-ду долданыр дүй бетовалар, узуктөр.

«Сибирь» спецэнергомонтаж-трестик Томскке участогундан келген проаб П. И. Максимов-тук удуртканы монтажистер эки ажылдап турар. Олар чы-лыдылга дамчыдылганын хоолайлары өттеп, канчаар ажылдары чорудуп турар. Инда кижж бүрүзү хүнде нор-мазын 120—130 хуузан ку-дудатпайн келген.

ЧУРУНТА: Томсктин мон-тажинистерин Камилл Алиев удурткан бригаданы оң тала-да хоонай наңпан тур. Эки-наваржу А. Ткачевтуң найыра водумкузунда чылыдылга дам-чыдылганын онгарын белет-меп турары (сөлөгай талада).

В. НАРЛОВ. Тыва электри четкизиниң улуг инженерин. АВТОРУНУҢ фотолары.

СӨЗҮН ЭЭЛЭЭН

«Тыва хола» тудуг трестик Кара-Хемде № 655 маханизас-таттылган, өжүгү чорур кө-лоонанын тудуугуларын 60 чылдан беринген тудуг-монтаж ажылдарынын планын оона-алдарын хуусаа бетинде эки шынарлыг күөсөдери хү-лээнген. Көдээ тудуугуларын сөг-дөн сөзү ажы-херектери-биле карышпай турар.

Мехколонианың шийчелер он беш хонок бурунгаар чартык чыл планын күөсеткен. Алды айда 695 муң рубльден тудуг-монтаж ажылын ымыр далаа-газын 750 ажыг муң рубль кылдыр боттандырган. Тудуг-жулар чуртталга тудугулар болгаш мал кажаалары кылдыр планын күөсөдери шымдаан. «Кызыл тука», «Бүрел», «Ле-ничи орук» совхозтарда илек-тиң ийи, хойнуң ийи, ымазы-нын бир кажаалары айткан дуусаанын бетинде ажылда-га дугааган.

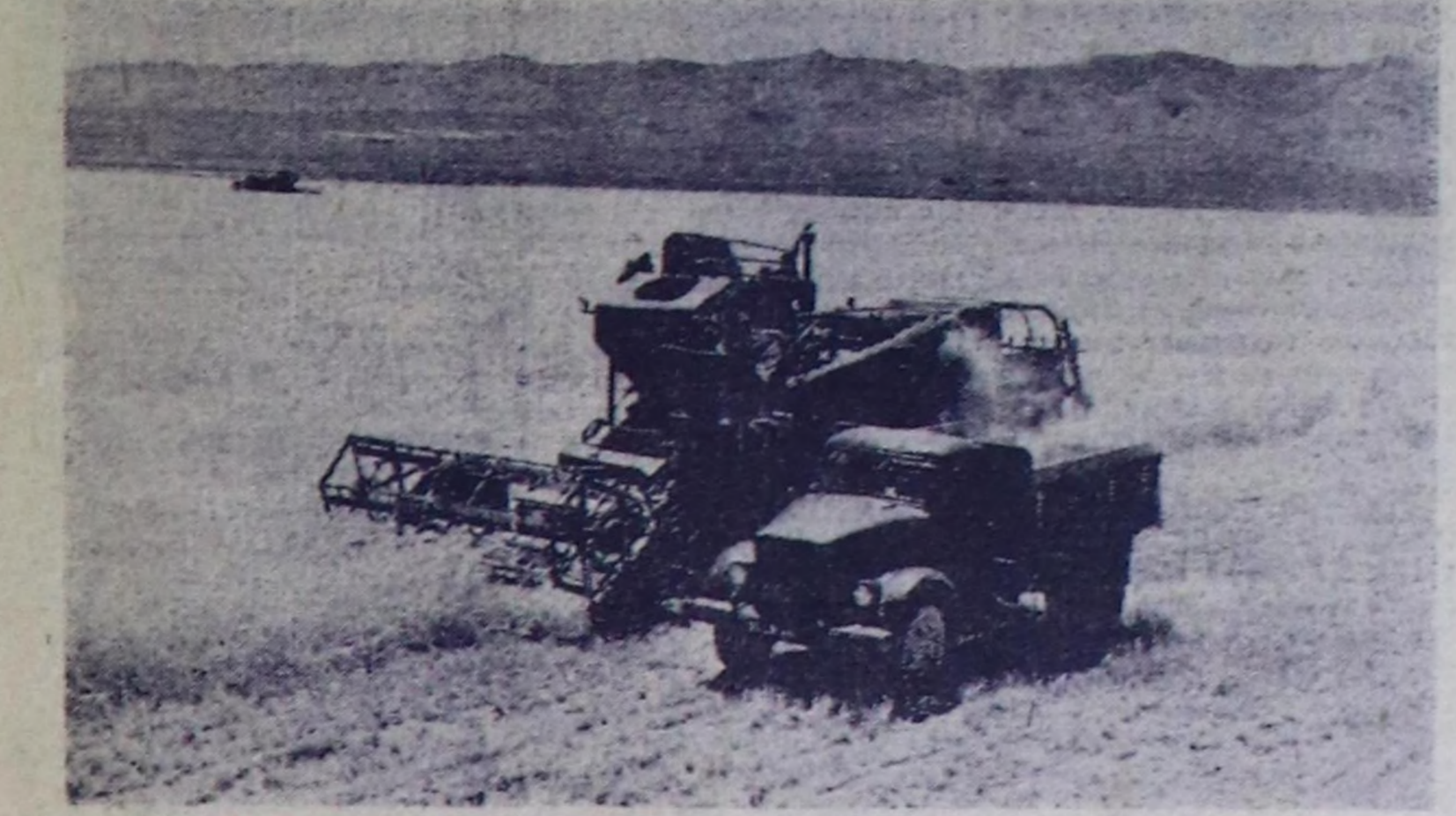
Тудуугуларын чедипки-нери алаа-ла чедип алынмаан, тутле кызыман күш-ажылдын түнелдинде ботталган. Ажыл-да организастарын улам эки-жидип, тудуг материалдары чогуур үезинде четчелен ап, социалистич чарышты бригадалар аразында эки организастаны удуг салдарлыг болган.

П. Евдокимовтуң, Н. Худо-роковтуң удурткан ымаачы-лар бригадалары бердинен планын ай саным доктамап ажыр күөсөдери, чарыштын мурунку одуруунаа чоруп ту-рар.

Х. АЛАШ-ООЛ.

АКШ-тың Президентизи Р. Никсонун келгени

Внуково аэродромга уткуушкун

Туркменияда күзү чажын тараан арбаймы ажаап ап өгөдөн. Ашхабад болгаш Мары областарын механизаторлары комбайн-нары бир-ле дугаарында тараа шөлүчө үндүргенер.

ЧУРУНТА: Ашхабад областын «Ленин-град» колхозунда тараа ажаап алыш-кыны. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Американын Каттышкан Штаттарының Президентизи Ричард М. Никсон калай-биле кады албан ужурунда июнь 27-де Москвага келген. Р. Никсон-биле кады АКШ-тың күрүне секретары, Президентиниң национал ажылы чоң хөрүк айтырыгарынын талазы-биле дуузалыкчы Г. Киссинджер, АКШ-тың Президентиниң дуузалыкчы А. Хейг, Президентиниң дуузалыкчы болгаш пресс-секретары Р. Зиглер, Президентиниң национал айымы чоң айты-рыгарынын талазы-биле дуузалыкчынын оралакчызы Б. Скауфрот, күрүне департаментиниң чөвүлекчизи Х. Соушенфельд, Европа херектериниң тала-зы-биле күрүне секретарынын оралакчызы А. Хартман олар Москвага келген. АКШ-тын Президентиниң самолэду кез хонган Внуково аэродрому Америка-ның Каттышкан Штаттарының болгаш Совет Эвилелинин күрүне туткыр-быле шимээн.

Самолеттин үер элик чалазынын бөвөрига Р. Никсонга СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев, ССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиуму-нун Даргазы Н. В. Подгорный, ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгин, ССР-ниң алдыгы херектер министри А. А. Громико, ССР-ниң АКШ-га ачканы А. Ф. Добрынин манг байыр чедирген. Самолеттин үер элик чалазынын бөвөрига Р. Никсонну болгаш оон ка-лайын Б. П. Брежнев, Л. Д. Громыко, И. И. Добрынин олар база уткан. АКШ-тын Президентиниң болгаш ону үеде чорур кижилерин аэродромга ССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Даргазынын оралакчылары М. А. Ясенов, Г. С. Дзюбендиз, ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазынын оралакчызы В. А. Кириндиг, ССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунун Секретары М. П. Георгадзе, ССР-ниң министрлары Б. П. Бугаев, Т. В. Гусенко, В. П. Елютин, В. В. Петровский, Е. А. Фурцева, Моссоветтин күткөмүзүк

даргазы Л. Ф. Прохмисов, ССР-ниң министрлериниң бирги оралакчылары В. В. Кузнецов, М. Р. Кузьмин, ССР-ниң Даштыгы херектер министрство-вунуң коллегия кезингүчү Г. М. Корниенко, ССР-ниң Даштыгы херектер ми-нистерствоуунуң Протокол килдинизини эргелекчизи Д. С. Никифорова болгаш алдынын өске-даа кижилери база уткан.

Уткуушкунун аразында Р. Никсонун үед келген кижилериниң санында киряп турар АКШ-тың ССР-де ачканы У. Д. Стеessel турган. Элын чериниң дипло-маттыг ажылдакчылары, совет болгаш даштыгы журналистер база ачкан турган.

Уткуушкун шөлүгү ССР-ниң Чесектиг Куштериниң үш хөвөриниң хүндү-дел таңымалы — чага шергаларын, уткуушкучуларын, алаакчыларын ыксаагаа. Хүндүдел таңымалыныг невалыгынын рапорту АКШ-тың Президентизв хү-лээп алган.

Америка-ның Каттышкан Штаттарынын болгаш Совет Эвилелинин күрүне гим-наларын күөсеткен. Р. Никсон биле Л. И. Брежнев совет дабычыларынын мыскалынын баары-биле эрткен. Олар аэродромга кылган москвалыкларга келген, оларга байыр чедирген.

Л. И. Брежнев, Н. В. Подгорный болгаш А. Н. Косыгин олар-биле кады АКШ-нын Президентиниң аэродромдан мотоциклистер аскериниң үдөлий алган. Кремльде аңда тускайлаан черге чорупкан. Москва хоорайның чурттакчылары оларга орук дугаар байыр чедирп турган. Шуушкун машиналар элени куудумчулары болгаш шөлдерин АКШ-тың бол-гаш ССР-ниң күрүне туткырлары, «Кирин моорлар», Президент Никсон» дэши транспарантылар-биле шимпел хаастаан.

(СЭТА).

БҮГҮ-НИИТИ ОРТУМАК ӨӨРЕДИЛГЕНИ БҮРҮН БОТТАНДЫРАР ДЭЭШ

Тыва АССР-нин Дээди Советинин амгы сессиязы п...
XXIV сессиязын ботташ СЭКП ТК-нин декабрь (1973 ч.) Плануунун төөгүзүш шийтирилген амгыралга боттадырар болгаш Совет Тыванын 30 чыл оон төлөттиг үткүр дөш ажылчы чоннар-ның политиктиг болгаш күш-ажылчы белик көдүрүшкүнү калбарган үшө эртин турарын илеткелчи эш К. С. Шойгу тугаалаан. ССР-нин Дээди Советине июнь 16-да боюн эртен сонгудалар социалисттик демократиялык башуу тилек-тегинин илерели болган.

Аныктары бүгү-ниити ор-тумак өөредилге шилдигини таалам-биле партиянын XXIV сессиязын шийтирилген бистин республикага кан-чаар боттанып турарынын дугайында политиктиг чутуга айттырып бо сессияга чутуа-лаштып турарын илеткелчи айткан. Бистин чотуууска коммунизмин тургузуу, бугү-рүкчү күштерин болгаш эр-тем-техниктиг депшилегенин шапкын төгүздүзү бүгү-ни-теткелик болгаш кижилер-дин културга башка биди бил-ки денемин доктаамал бе-дерин негеп турар. Мынчанга өзүп олар салгалдын комму-нисттик кижизилдигин болгаш өөредилгенин айтырыл-ларын, белик мергезилге калдар белдетилини айты-рылгарын шийтирилгенин уду өөредилгенин бүтү сес-темазын ролу доктаамал бе-дип олар.

Амгы үед бистин республи-када 166 школада 57 муң адыг уруглар өөренип турар. Ажыг ортумак өөредилгени беш өөредилге черинде, ош-каш беш профтехучилищелер-де база Кызылдын башкы ин-ститутунда 7 муң адыг сур-гудар болгаш студенттер өөренип. Оон-биле чергелеш-тир кезежи болгаш бот-өөр-дигеиш школада, ортумак болгаш дээди өөредилге че-рлеринде 10 муң адыг кижилер чыдап турган. Оон алгаш республикада үш кижинин бирөө-ле өөр-енип турар аларган. Республи-канын културга амгыралында база бир чутуга болушкун — бо чылым Кызылда Красно-армиянын политехниктиг ин-ститутунун филиалын ачылды турары боуп деп, илеткелчи демгелден.

Республиканын школа-ларында ачылдып турар 4 муң хире башкы калдарынын 62 хуузу дээди болгаш дооспаан дээди өөренип. Школаларын материалдык базаны чыл бүрү өжир олар. Өөредилгенин дериг-жерексе-биле хааны-рылга өжир. Башкы лаашкынын шырагы белип турар. Сески беш чылдын төн-чүзүнде (1970 чылда) респу-бликанын школаларында өөр-диге 91 хуу турган болза, бо чылдын оо 96,2 хуу болган. Ийн чылдарынын саны өзө-жөп олар.

Өөредилге-кижини 1 илг 1 өжирге белик денемин че-дип алган Кызылдын № 7 (директору Л. С. Новикова), № 15 (директору А. В. Безза-ков), Талыда Валимурова ортумак (директорал турган Т. Н. Агапова) школаларын, оо шыраш Чоюн-Хемчигин Теве-Хаа сес чыл (директору Д. Х. Сааг) школанын илет-келчи онзалды айткан. Ажы-герөөне беринген мурбакчы башкылар школа бүрүзүнде бар.

Республиканын улус өөр-диге системанын бар за-рамында четпестерге илеткел-чи доктаган. Бүгү-ниитинин сес чыл өөредилгенин Хой-дугун кошкак боттадырын

турар. Бирги класска хуу-дуп ап турар уругларын 25,8 хуузу сес чыл хуругуна өөр-дигелени ара каап чоруп ту-рар. Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Өвүр, Току, Тес-Хем, Танды районнара бо талазы-биле байдал кончуг багай. Бо өөредилге чылдында 350 шко-лачы өөредилгеге хаара тут-тумпаан. «Анык кижилер бү-рүзүгө — ортумак эртем» деп доозуну амгыралга боттадыр-ар черекке чамык районнар-нын улус өөредилге органын хуузу хоорай болгаш кедээ Советтеринин талазында кич-чонгей кошкак болганын илеткелчи айткан.

Аныктары бүгү-ниити ор-тумак өөредилгенин бүрүн боттадырынынга ачылгын болгаш кедээ аныктарын кез-жики болгаш бот-өөр-дигеиш школаларын уаг ролуу ой-наар ужурут. Мону барым-далааш, бистин республикада кезежи болгаш бот-өөр-диге-лиг школаларын калбак чет-кенин тургускаан. Бо черекке күрөөн хой түнүг ачка-хе-регенин үндүрүп турар.

Ажылчы чоннар депутат-тарынын район Советтеринин куускомары аныктарын өөредилге, кезежи кижилер-дин, каймы хуусада доозар дөш чикеттиг кемчелери ачылдып кылган түрбүсө, практиктиг ачыл-чоруулага оларын кууседерин кошкак боттанып турар. Чижээ, Каз-Хем районда 30 хар чедир назылыг ортумак эртем чедир албаанарын саны барык 900 чыгап турар. Оо киреде ур-аан ачылгын аныктарын өөр-дигенин улус ачыл-агыш планын чыл бүрү күтүспейн келген. Районга ачылгын турган консултантулардын кой кезин хагалган. Анык-тар өөредилгенин талазы-биле Би-Хем районда байдал база ша-ла-мын.

Наймысал Кызылда чыл-дан чыме хой-хой аныктар өөредилгеге хаара тутунайын турар. Этт комбинатта, сүт за-воду, Тыванын транспорт эр-геледи, стеновалар болгаш ресторандар трезин, «Тыва ту-дуг» трест дөш өске-даа уагт коллективтеринде аныктар өөр-дигегинче чотур кичи-онгей салбай турар. Мынчанга бугүрүлге чердеринин уаг-тучулдарын бо айттырып черекке албай турар кончуг шын эвес деп, илеткелчи дем-гелден.

Ажылчы чоннар депутат-тарынын чер-чер Советтери, оларын куускомары болгаш улус өөредилге калдистери школаларын өөредилге-кижи-зидилгели ачылгын денемин белидирине, оо шыраш уругларын өөредилгенин ара-каар чоруп соксарыныче кошкак кичи-онгей салып турар. Манас Каа-Хем-нин ачылгы чоннар депу-таттарынын район болгаш кедээ Советтерин чикке-ке ап болур. Бүгү-ниити өөр-дигеленин дугайында Хой-дугун боттанылаш, школа-ларын материалдык базанын экижидери, бугүрүлге өөредил-генин органнастары, өөр-еникчилерини школага чедирери дөш мышка айттырыларын Советтеринин сессияларында болгаш куускомар хурала-рынга сөөлү дөт чылда че-ле дыннап көрбөс. Оон түн-дигеиш ур район ортумак школаларга өөреникчилер ха-ара тузар талазы-биле респу-бликада сөөлү черде туруп ту-рар.

Бүгү-ниити өөредилгенин дугайында Хообугун боттады-рын өөреникчилерин өөр-дигенин шырашын база хамааржы билингир. Өөр-диге-кижизилге ачылды

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазынын орапакчызы, депутат эш К. С. ШОЙГУНУҢ илеткелинден

кошкак школаларын хой кижилер өөредилгени кааптар таварыл-галар байдал амгыралдык башкап турар. Чижээ, Тезин ортумак школанын физика болгаш химия кабинеттери чо-гуур негеледе баугар дериттин-мээн, өөредилге-көргүзүлге ма-териалдары чедип, чамык башкылар кичи-онгей чавыс денемде эрттирип турар. Ич-чангаш бо школада өөредилге хуузу республикада эи чавыс болганы таварылга эвес. Шко-лаарга болгаш өөредилге че-рлеринге көргүзүп материалдары четир, кабинеттер, мастер-скаялар эки дериттинген ту-рарын чедип алары чутуга.

Өвүп олар сагалычларын өөредилгеге болгаш коммунисттик кижизилдигине кол ролуу башкылар ойнарар билингир. Республиканын школаларында башкыларын эи хой кезин боттанын ачка-херегине беринген, баш-кылашкын талазы-биле мер-гезилени база идея-политиктиг денемин доктаамал белип турары чутажок. Башкылаш-кын ачылган боуп-чотуру-биле үнөсөп көрбөс, мергези-ли, билин белинбес башкы-лар база бар. Чоюн-Хемчигин Чыраа-Бажи ортумак школа-ларын башкылары Монгуш Октабры, Монгуш Олена, Алек-сандра Монгуш, Маадыр Очка чамыкта кичи-онгей уагтер таварылгалар тургузаан.

Башкы калдар-биле ачылче чогуур кичи-онгей улус өөредилге органын, ачыл-чы чоннар депутаттарынын Советтеринин куускомары док-таамал сатып салар ужурут. Мынчанга Кызылдын башкы институту бот-өөр-дигелерге негелени күштелдирер, оларын өөредилгенин дуза-лар болза эки.

Чогуур билиг чедип албаан башкыларын өөредилгени перспективтиг планнарын шко-лаарга болгаш районнара тургузары чутуга. Башкы кал-дар-биле ачылды экижидер дөш, 1974 чылдан өгөлдөш башкыларын бүгү-ниити ат-тестациянын чорудары көр-үнгөн, оо шыраш пединсти-туттар чамыкта, школа дирек-торларын билиг белир фа-культеттерин ачылды, бай-ды институтун доозукчу-ларында бир чыл хуу-сааны стажировканы док-таамал көрүнгөн. Оо шы-каш өге класс башкыла-рынын дөш эртем чедип алы-рын кабарлары чутуга. Усту-нде кемчелери амгыралга боттадырып башкыларын шыраш талазы-биле составын экижидер болгаш өөредил-ге-кижизилге ачылгын ден-емин белидир.

Башкы калдарын сөзүр чоруп өөреникчилерин билиг денеминде багай салдарын чедирин турар. Чүдө Эркин, Тес-Хем, Бай-Тайга, Мангу-Тайга районнара чыл бүрү анык специалистерин 20—30 хуузу ууш чоруп турар. Башкыларын ачылдырынга таарымчалык байдаларын тур-гусайн келген болгаш тус черлерде партия, совет, ачыл-агыш органын ою чотур кичи-онгейе албай турар.

Совет школанын кижизил-дик ролу чылдан чыме сайы-рагайгыш олар. Ичиде, ботта-дырып болгаш саналдарын боттадырып болгаш респу-бликанын Министрлер Чөвүлели оо сорулгага 60 муң хире рубльдин капитал са-лышынын бөзүн уагс ачыл-агыш планында көргөн.

Республиканын Министрлер Чөвүлели Эркин райүүекому-нун даргалы С. С. Салин Эри-инде өт камгалайын бр-ажынын тууун ачкаалай-рар дугайында дилез өөренип көрүп, 70 муң рубльди үндү-рүп берген.

Оон инай Кызыл хоорүүе-комунун даргалы С. С. Са-кыла чылыг-биле ачылдыр оалга четкилинин тууун дүр-гедеринин өргөжөк чутула-зын демгелден дөзүн илет-келчи чуталаан. Оо туугу дүр-гедеринин кемчелерин бо чылдын февраль-март ай-ларда ачылдып кылган. «Кы-зылда чылыг дамчылар доолай-нын болгаш оон адырларын тууун 1974 чылда дүр-гедерин талазы-биле кемчелер дугайында СЭКП обкомунун бол-гаш республиканын Министр-лер Чөвүлелин апрель 1-де № 212 доктаамал-биле оо кем-челерин башкаан. Ук объек-тидерин тууун уагтер шэбти тургускаан, амгы үед

өөренип ийикпе, харын-даа чамыкта херек үүгедир чо-рукка-даа чедир бергилер. Школаларга болгаш өөредилге черлеринге кижизилге ачыл-дын үнденин-биле экижидер, өөреникчилер ортузунга эрге-тоолай билиглерин пропаган-далары чутуга.

Би-Хем, Чоюн-Хемчиг бол-гаш Эркин районнарын шко-лаларында өөреникчилерин күш-ажылга кижизилгенин талазы-биле байлак дуйруга чыгдынган. Бо айттырыже чамык районнара кичи-онгей ам-лаа кошкак. Дыка хой ор-тумак школаларга өөреникчи-лерин бугүрүлге бригадалары тургустумпаан. Республиканын Кедээ ачыл-агыш минис-терствозу (эш Ласола), сов-хозтарын бугүрүлге катты-жымшыкын (эш Лавриненко) болгаш чамык райүүекомар СЭКП обкомунун болгаш рес-публиканын Министрлер Чө-вүлелинин үндүргөн шийти-рин мынчага дээр күүсетпейн турарлар. Чамык ачыл-агыш-агыл бугүрүлге бригадаларында машина-техниканы тус-кайлап бербиш, бригада төпте-рин тутайн турары четпес.

Школаларын күш-ажылчы кижизилгенин органнастары уру-тарларын бугүрүлге бригадалары уруулар албан черлеринин ту-дуу база кошкак темпиги чоруп турар. Республикада 52 муң хире школа назын чөтпөн уругларын чүгө 12 муңу аска-салдары турар. Оон уламында школага башкы уругларын хой кезин тускай белдетки эртейн турарын илеткелчи болгаш бот-өөр-дигеиш клаасстарын ачтыкан.

Амгы бо дундөш школа ба-жынын тууун турарын темирин кошкак. 1480 муң рубльден беш ай тургузул-га чүгө 646 муң рубль ший-гезилген. «Тыва септеле ту-дуг» трест (начальниги эш Емельянов) Солчур школа-зынын тууун ачылгалга кир-дерин үскөн. Байн-Талаа школа тууу оожум темпиги чоруп турар. «Тиниле» болгаш «Көк-Тей» совхоз-тарга чаа школалар түзүп ачылгалга кирбиш баар чы-гыны апарган.

Тыва АССР-нин Дээди Советинин VII Сессиязынга Депутаттарын Кылган Шүгүмчүлөддеринин Болгаш Саналдарынын Канчаар Куусеттинип Турарынын Дугайында

Республиканын Курпланынын даргазы, депутат М. С. САЛЧАКТЫҢ илеткелинден

министерстволар болгаш ведом-стволар 1974 чылда эвөн ачылдарын кылган.
Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелин депутаттарын са-налдарын кичи-онгей көрүп, 1974 чылда четир капитал салымшыкынын үндүрүп бер дугайында оларын мынд-дыг саналдарын чотугалыг шийтирилген: Өвүр районун депутат С. М. Байр оон Хандагайтыга Културга бажы-лы ачылгалга кирер дугайы дилез, «Шивилги» совхозка школын тууун, оо бо чылым ачылгалга кире-ор-нунга сес чыл школын ачыл-дар дугайында айттыр ший-тирилгенин болуру Би-Хем районун депутат З. П. Байр болуун саналында кедүргөн.

Каа-Хем районун депутат Н. П. Федертов, Өвүр депу-тат С. М. Байр-оолун Са-рыг-Сепке, Хандагайтыга элек-тротехникийн чартып кылдыр талазы-биле кемчелер дугайында сессияга кедүргөн айттырыларын чотугалыг шийтирилген. Министрлер Чөвүлели оо сорулгага 60 муң хире рубльдин капитал са-лышынын бөзүн уагс ачыл-агыш планында көргөн.

Республиканын Министрлер Чөвүлели Эркин райүүекому-нун даргалы С. С. Салин Эри-инде өт камгалайын бр-ажынын тууун ачкаалай-рар дугайында дилез өөренип көрүп, 70 муң рубльди үндү-рүп берген.

Оон инай Кызыл хоорүүе-комунун даргалы С. С. Са-кыла чылыг-биле ачылдыр оалга четкилинин тууун дүр-гедеринин өргөжөк чутула-зын демгелден дөзүн илет-келчи чуталаан. Оо туугу дүр-гедеринин кемчелерин бо чылдын февраль-март ай-ларда ачылдып кылган. «Кы-зылда чылыг дамчылар доолай-нын болгаш оон адырларын тууун 1974 чылда дүр-гедерин талазы-биле кемчелер дугайында СЭКП обкомунун бол-гаш республиканын Министр-лер Чөвүлелин апрель 1-де № 212 доктаамал-биле оо кем-челерин башкаан. Ук объек-тидерин тууун уагтер шэбти тургускаан, амгы үед

рында уагт четпестер тур-гун. Эрткен үш чылда оон чүгө 4084 кижилер өөренип ажылгалга кирген. Беш чыл-дын төнчүзүгө чедир ам-лаа дыка хой школа бажынын турар ужурут. Ам бар турар школаларын хой кезин эрга-жирп бажынын барымдал-лал көөрге, республикада шко-ла тууунун айттымы эвөн берге байдала турар.

Школа назын четпөн уруглар албан черлеринин ту-дуу база кошкак темпиги чоруп турар. Республикада 52 муң хире школа назын чөтпөн уругларын чүгө 12 муңу аска-салдары турар. Оон уламында школага башкы уругларын хой кезин тускай белдетки эртейн турарын илеткелчи болгаш бот-өөр-дигеиш клаасстарын ачтыкан.

Амгы бо дундөш школа ба-жынын тууун турарын темирин кошкак. 1480 муң рубльден беш ай тургузул-га чүгө 646 муң рубль ший-гезилген. «Тыва септеле ту-дуг» трест (начальниги эш Емельянов) Солчур школа-зынын тууун ачылгалга кир-дерин үскөн. Байн-Талаа школа тууу оожум темпиги чоруп турар. «Тиниле» болгаш «Көк-Тей» совхоз-тарга чаа школалар түзүп ачылгалга кирбиш баар чы-гыны апарган.

Тес-Хем, Чоюн-Хемчиг, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик болгаш өске-даа чамык районнара башкы калдарга оран-бажын турарыче кошкак кичи-онгей салдынган. Райүүекомар башкыларын чүрталаа бай-далын экижидер дөштиг кем-челер албайн, ук планын үзүп турар.

Бүгү-ниити ортумак өөр-дигени чедипкиниг бот-тадырынынга өөредилге че-рлерин тодаргай ролдуг. Республиканын өөредилге черлери чыл бүрү 3 муң хире кижилер хуулоп ап турар. Ук өөр-диге черлерин чыл бүрү хой санын специалистер доозуп үнүп турар. Өөредилге черлери мергезилдиг башкы кадрлар башкылар коллективтери пар-тиянын XXIV сессиязын шийтирилген амгыралга боттадырар, өөредилге-кижи-зилге чорудулганын улам экижидер эвөн ачылдып тур-рар. Сургууларын болгаш студенттерин коммунисттик кижизилгени дөш эвөн эвес ачылдарын чоруткулаан.

Оон-биле чергелештир өөр-диге черлеринин ачылдыга улуг четпестер барын илеткел-чи демгелден. Калдар бел-деткип турарын денеминде амгы негелелерге четпес. Харын-лаа сургууларын болгаш студенттерин билиг чавыс болур таварылгалар бар. Ону Кызылдын башкы инсти-туунга, эвөн училищениге база уран чүгү — училище-ниге хамаарштырып болур. Өөредилге планнарын дөзү болгаш шыраштыг куусел-дери, сургууларын өөредил-гени ара наар чорупун болгаш

көөк. «Революциянын ачыл-гышы», «Шамбалы» совхоз-тарга 1974 чылда чүрталаа бажынын турарынга капы-тал салымшыкынын болуру чотугур темчаа-биле үндүрү берген. «Революциянын ачыл-гышы» совхозта 300 га сугарылгалда четкизи болгаш ССР-нин 50 чылды аттыг сөө-костун Алаас деп черде үр өө-де ачылгалга културга олар-ларын 1974 чылда ачылгалга кирер.

Республиканын Мелиорация болгаш суг ачыл-агыш минис-терствозу Эркин районун Де-нин аттыг колхозунун Сарыг-Буун участкасында 150 га черге үр үеде ачылгалга кул-турга олардын тургусар та-лазы-биле ачылды чорударын 1974 чылдын планында көр-ген.

Оон инай илеткелчи депу-таттар С. М. Байр-оол, Т. К. Тонгак, С. С. Тамдын-оол олар-нын VII сессияга кылган чам-дык саналдарын чотуп чылда-галып-биле бо чылым бот-танмазын, Чадаана — Хандагай-тыга аразынын электродамчыл-дыга шугумунун төленил-смета документациянын 1974 — 1975 чылдарга тургузары-нын Чыраа-Бажи суурга шко-ла, Кызыл-Мажалыкка Кулчу-ра бажынын тууу бо беш чыл планында көрдүмөөннин дугайы тодаргай санын чутугаалаан.
— Иччанга республиканын Дээди Советинин VII сес-сиязында депутаттарын кыл-ган саналдарын хой кезин боттанган ийикпе, азы 1974 чылда күүседерин кырынаа келген, чамдынын 1975 чыл-да күүседир, чамык саналдар чотуп чылдагалар ужу-рудан 1976 — 1980 чылдарда боттадырар — деп, илеткелчи чутугаалаан.
Депутаттарын сессияга кыл-ган шүгүмчүлөддери болгаш саналдарын боттадырар тала-зы-биле чамык министерство-ларын четпес кемчелер ал-ганы оратор чутугаалаан.
Чижээ, «Сельхозтехника» каттыжымшыкын (эш Мешко-рудинов), Кедээ ачыл-агыш министерствозу (эш Ласола), Мелиорация болгаш суг ачыл-агыш министерствозу (эш Дос-

таж-оол), Совхозтар катты-жымшыкын (эш Лавриненко) Каа-Хем районун ачыл-агышларында мал кажааларын механикастарын экижидерини, Танды болгаш Эркин районнарынга сугтарылга чет-килдери тулар болгаш үр үеде ачылгалга културга олардын кылдыр дугайында айттырыл-ларын четпес шийтирилтп тур-рар. Бо дугайын депутаттар Н. Б. Федоров, З. С. Реодко, Кызыл хоорүүекомунун дарга-зы С. С. Салчак олар саналынга чутугаалаан турган.

Депутат С. К. Буянлы чаа Шлагаан-Арыгын туугунун оожум чоруп турарын чутугаалаан. Иччалы-лаа «Тыва тудуг» трезин (эш Онлар) Саян ЭЭС-тин сүт хөөлөш шыра бөр черинде тууг ачылдын дыка оожум чо-руууп турар.

Веломотоларын уруглар болгаш школа назын четпөн уруглар албан черлерин, чүрт-алаа бажынын турар айт-тырыларже Транспорт эргеле-ли, Тыванын электротехникийи шыкшы улуг ведомстволар кичи-онгей салбайн турар. Оо шыраш Хандагайтыг, Бай-Хаак суурларын суг хандырылган экижидер талазы-биле айт-тырынын Чүрталаа-коммунал ачыл-агыш министерствозу шийтирилээр сорулгазын.

Оон инай өш Салчак Өвүр, Танды Эркин райүүекомарын, ССР-нин 50 чылды аттыг сөө-костун удуруткучулары болгаш өске-даа ачыл-агышларыгын үндүрүкчүлү — тууга кой түнүг капитал салымшык-нарын алгаш, оо чотур өйдө ачылгалды турарын шүгүмчүлөш. Иччанга 1974 чылдын улус ачыл-агыш пла-нын өй-панада күүседеринин дөштиг кемчелерин алмыр чутуга.

М. С. Салчак илеткелинги түнелинде беш чылдын тоза-радыгы чылы Тыванын ачылчы чоннарын юбилей-лиг, Совет Тыванын 30 чылы-биле капсарлашканын демге-лош, улус ачыл-агыш планы-нын ачыл-агыш бүрүү бугү күрүгүлгөр талазы-биле күү-сеткен турарын чедип алдыр дөш ачылды органнастарын Советтерин, бугу депутаттарын, ачыл-агышларын уду-рукчуларын сорулгазы бо-луп турарын чутугаалаан.

Оон инай илеткелчи депу-таттар С. М. Байр-оол, Т. К. Тонгак, С. С. Тамдын-оол олар-нын VII сессияга кылган чам-дык саналдарын чотуп чылда-галып-биле бо чылым бот-танмазын, Чадаана — Хандагай-тыга аразынын электродамчыл-дыга шугумунун төленил-смета документациянын 1974 — 1975 чылдарга тургузары-нын Чыраа-Бажи суурга шко-ла, Кызыл-Мажалыкка Кулчу-ра бажынын тууу бо беш чыл планында көрдүмөөннин дугайы тодаргай санын чутугаалаан.
— Иччанга республиканын Дээди Советинин VII сес-сиязында депутаттарын кыл-ган саналдарын хой кезин боттанган ийикпе, азы 1974 чылда күүседерин кырынаа келген, чамдынын 1975 чыл-да күүседир, чамык саналдар чотуп чылдагалар ужу-рудан 1976 — 1980 чылдарда боттадырар — деп, илеткелчи чутугаалаан.
Депутаттарын сессияга кыл-ган шүгүмчүлөддери болгаш саналдарын боттадырар тала-зы-биле чамык министерство-ларын четпес кемчелер ал-ганы оратор чутугаалаан.
Чижээ, «Сельхозтехника» каттыжымшыкын (эш Мешко-рудинов), Кедээ ачыл-агыш министерствозу (эш Ласола), Мелиорация болгаш суг ачыл-агыш министерствозу (эш Дос-

тукчуларын сорулгазы бо-луп турарын чутугаалаан.

Оон инай өш Салчак Өвүр, Танды Эркин райүүекомарын, ССР-нин 50 чылды аттыг сөө-костун удуруткучулары болгаш өске-даа ачыл-агышларыгын үндүрүкчүлү — тууга кой түнүг капитал салымшык-нарын алгаш, оо чотур өйдө ачылгалды турарын шүгүмчүлөш. Иччанга 1974 чылдын улус ачыл-агыш пла-нын өй-панада күүседеринин дөштиг кемчелерин алмыр чутуга.

М. С. Салчак илеткелинги түнелинде беш чылдын тоза-радыгы чылы Тыванын ачылчы чоннарын юбилей-лиг, Совет Тыванын 30 чылы-биле капсарлашканын демге-лош, улус ачыл-агыш планы-нын ачыл-агыш бүрүү бугү күрүгүлгөр талазы-биле күү-сеткен турарын чедип алдыр дөш ачылды органнастарын Советтерин, бугу депутаттарын, ачыл-агышларын уду-рукчуларын сорулгазы бо-луп турарын чутугаалаан.

Тыва АССР-инин Дээди Советинин сессиязы. Хурал залында. А. СОДУНАМНЫҢ ФОТОСУ.

Ленин дег чуртпап, ажылап, эмисеки өрөөнү, биске Лениндин берген чагыларын боттактары — деп, РКСМ-нин VI съездинин совет аныктары кыргыздын бизнесте...

Советтер чуртунун пролетарды аныктарынын төлөөлөрү мана. Улут театрга, комсомолду VI съездинин чарты чүс чыл мурунда чыгып чурталды. Комсомолда В. И. Лениндин адын мана бир үн-биле тынбысак. Улут баштыгыны хундуктар, Ленин дег өрөөнүрүчө болгаш...

РКСМ-нин VI съездинин делегаттары-биле ужурашып Москва облустун аныктарынын төлөөлөрү Москванын улут театрынын 25-те чыгып келген. Бу байланыш ужурашышынын комсомолда В. И. Лениндин адын тынмысканын 50 чыл оюнга тураскалган.

ВЛКСМ ТК-нын бирги секретары Е. М. Тажельников ол ужурашышынын ажылып тура, VI съездинин делегаттарына чуркени ханызында байыр чедирген. Комсомол кезгичү чоранынын тургучу ажылып-ш кылып, бизни чуртубустун анык салганын коммунисттер өзү-биле кижилерине иленип келген келгенге өөрчү чуртубустун ол иленип келген. РКСМ-нин VI съездинин делегаттарынын ол чагай ажылып чортулу келгенге байлаалган. Олардын ВЛКСМ ТК-нын «Лениндин адын тынмысканын 50 чыл» деп хундук деме-биле санап.

Комсомолчулар — Коммунисттер партиянын кижизиккен оозлары — ажил-агый болгаш культува тургузушкунуну бүгү улактарында ажылышкыча бизни хангырап чуртурунун үлөгөр-чизден көргүзүп, политиктик беик меле-редияны илерегилер турар. ВЛКСМ-нин XVII съездинде СЭКП ТК-нын чедирген байырында болгаш ВЛКСМ-нин XVII съездинде СЭКП ТК-нын Чингиз секретары Ш. Л. И. Брежневтин чуртазында Ленинчи комсомолду ажил чорудулганын беик-биле үнө-лөсү. Олар совет аныктарынын күш-ажылып чаа-чаа чагай уулу буларынча соруу кил-тир турар деп, Е. М. Тажельников демдегелген.

Чээрби чыларнын комсомолчуларынын өмүзүнөн олар, кыстарга РКСМ ТК-нын секретары чоран. СЭКП ТК-нын чанына Партиянын дээш-школазынын профессору В. Ф. Васютин түве чурга-

лаан. Советтер чуртунун пролетарды аныктарынын төлөөлөрү мана. Улут театрга, комсомолду VI съездинин чарты чүс чыл мурунда чыгып чурталды. Комсомолда В. И. Лениндин адын мана бир үн-биле тынбысак. Улут баштыгыны хундуктар, Ленин дег өрөөнүрүчө болгаш...

Чуенга чыларнын комсомолчулары болгаш аныктарынын улут соруу килтирлеринин, СЭКП-нин XVII съездинин ширитилерини күседиринген оларнын киржилгени болгаш комсомолун эске-да аларын ажил-херектерин СССР-нин Дээш Советинин депутаты, Москва областа Загорскийн куш фабрикасынын ажилчысы Е. Ильяна чургаалган.

Донбасстын комсомолчуларынын өмүзүнөн РКСМ-нин VI съездинин делегаттарына Горловканын Ленинчи Ивото атыгы шахтазынын хөмүр-лаш кызымын, Октябрь Революцияны, Күш-ажылып Кызыл Тугу ордендерин, «Шахтержу алдар», ВЛКСМ ТК-нын «Күш-ажылып мад-дирлери чорук дээр» деп деме-лектерин комсомолчу В. Су-рун байыр чедирген. Совет аныктары байыраалынын будуурада Донбасстын ажилчы аныктары чүс-чүс мун тоина хөмүр-лашты, той биле канын пландан ажып чуртка чорудуп чургаалган айтыкп тур деп, ол чургаалган.

Өрөөн партиясынын сажыш салымшыгына харын кылдыр шахтерлар чурту черин аныктары коммунисттер тургузушкунун улут планнарын боттактарын күш демебиле улам күжүнеништин ажил-лаар, бүгү күжүн, чалын чур-терлеринин чалын бээр деп. Донбас комсомолчуларынын өмүзүнөн ол айтыккан.

Ужуржышынын ВЛКСМ ТК-нын секретарлары Ш. И. Матвеев, С. Г. Арутюнян, З. Г. Новожилова, Д. Н. Филиппов болгаш оон-да өскелер кил-ришкен. (СЭТА-нын корр.).

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ЧЕР БАЙЛАКТАРЫН АЖЫДЫП ТУРА

УЛАН-БАТОР. СЭТА-нын корр. К. Болдохонтуң дамчыканы: Моолдун чер байлактарын дилеп тырар шин-чөкчөлеринин хаймышканын ажылаар үези келген: чер шинчилеп ажылаарнын сезону килин тудук. Геологтар чуртуп дегем бүгү девискөрийн хөй-хөй черлеринге боор. Моол специалистерин Совет Эмелдеген болгаш ак-дунма социалист эске-да чурттаран барган өшпөрү чер болганда олар-биле кады ажылап турар. Олар күжүненишкенин каттыштырып турган, казымал байлактарнын нинти байдалын республика девискөрийн улау кезеңге шинчилеп көргөн, кара өңдүк, ховар болгаш арг мөтталларын, хөмүр-лаштын, оон-да өскелерин мөн байлактык 500 черин илерегилер тыпкан.

ажиыткы кылдыр улам четче ажылаар арганы берип турар деп, МАР-нын отуура кол чагычкылар — Совет Эмелдеген болгаш социалист эске-да курунелер болар. Тудук машиналарына гира-валитик башкарылга херекселерини Польша совет техникти документация баурап будуруп турар. Бу талаа-биле совет-польша кады ажыла-жылганын кайы хире хөмчөөл-дини тозгарай-биле херечилеп турар чүве—«Бумар» каттыжышкынын дашкаар үн-дүдөр дээр будуруп турар кылааларнын 50 хууун СССР апарат.

сески черни Польша ээлеп турар. Польша тудук херекселерини салып ап турар кол чагычкылар — Совет Эмелдеген болгаш социалист эске-да курунелер болар. Тудук машиналарына гира-валитик башкарылга херекселерини Польша совет техникти документация баурап будуруп турар. Бу талаа-биле совет-польша кады ажыла-жылганын кайы хире хөмчөөл-дини тозгарай-биле херечилеп турар чүве—«Бумар» каттыжышкынын дашкаар үн-дүдөр дээр будуруп турар кылааларнын 50 хууун СССР апарат.

Эрденетийн-Кыбога честин болгаш моолдинин, Хубусу-гула — фосфориттин эн хөй булгагы черлерини сөөлү үе-де геологтар тыпкан. Эрденетий-Обонун байлактык черинде чер байлаа аргылаар комбинаты туруп, Хубусу-гула байлактык черин улам мнур шинчилөөрин ургудулап турар.

БУДАПЕНТ. Венг Веспрем хоорайла бажын тууарнын чаа комбинатынын тудуу лоозулган. Веспремни комбинаты — республикада тоску шыгы комбинат-тыр. Ону ажылап килгенин чуртка чуртталга тудууну дүргөн өзөргө хире бээр. Бу чыл-на ук буураууге 500 квартираны белекээр турар. 1975 чылдан эгелээш, комбинаттын будурулу күчүзү чылаа 2500 квартираны белекээр кылдыр өөр.

МЕДИЦИНА КӨДЭДЕ ГАВАНА. Кубанын Ориенте районда «Рафаэль-Фрейре» дээр чигир заводундан мрак эвезе Кубада эн-ве улук көд-дө эмнеге черинин хөй калт бажынары кестүп тургалар. Амгы үенин эн-не болбаазы-райгы берилген-биле девит-тынын ол база оң чок-ка-вынныла Рафаэль Фрейре, Банес болгаш Хибара дээр суур-ларын 33 мун чоңу эмнед хандыр.

«МАР-нын девискөрийде ажиыткы казымал байлактарнын геология талаа-биле тур-гуузу болгаш сайгарылар тур-мучаан чурму» деп програм-маны баурап каттышкан шин-чилелер чуртар. ЭДЧ кези-гунери чуртарынын аразыга интеграция ажыларын ханым-ладырынын база бир үе-чалары ол болур. Ол програманы эрткен чылы ботталдыра бер-ген. МАР-нын девискөрийне улустар аразыны геология экспедициянын тургуура хула-йында дугурулга чеди алдыр-лынга. Ук экспедиция 1976 чылда ажиллап эгелээр.

Келир чылы Венгрияга бажын тудууну база бир комбинатка Кечмер, хогоагы ажылап килгенин, мнчангай бажын тудууну он комбинат-тарын будурулу күчүзү чылаа 30 мун квартираны белекээр кылдыр өөр. Венгриянын бажынары тудууну комбинаттарына совет техника-нын калба-биле ажылап тур-ар.

Көддө эмнеге албан черлерини тудуушкуну калбаган. Эмчилерге улук дуузын калкыш-тылдын улусту комиссарлары чедирип турар, ол база көддө хөй-ниитинин калкы камгала-лын херезге киржилгенин бир хөмни-дир.

«БУМАР» МАРКА-БИЛЕ ВАРШАВА. Гидравлитик экскаваторларын, чер ажил-чынын дугуурап болгаш илчи-белги машиналарын, болу чо-рууру колдур краннарын, лы-зы-буру ажыларга бетон хо-дукчуларын болгаш гира-валитик белирлерин улут ма-шиналарынын тудууну «Бумар» дээр каттыжышкы-нын составына кирген бу-дурүлгелер будуруп үнүрүп турар, ана будурун машина-лары делегейин бүгү булу-нарында билер. «Бумар» фир-манын демеэн каалаган ма-шиналар 42 чурттуу туу-галарында чедиринип ажил-лап турар. Бу каттыжышкын Польша Улус Республиканын тудук техникасынын 70 хуу-зун будуруп үнүрүп турар, а ол техниканы дашкаар үн-дүрер талаа-биле делегейде

«БУМАР» МАРКА-БИЛЕ ВАРШАВА. Гидравлитик экскаваторларын, чер ажил-чынын дугуурап болгаш илчи-белги машиналарын, болу чо-рууру колдур краннарын, лы-зы-буру ажыларга бетон хо-дукчуларын болгаш гира-валитик белирлерин улут ма-шиналарынын тудууну «Бумар» дээр каттыжышкы-нын составына кирген бу-дурүлгелер будуруп үнүрүп турар, ана будурун машина-лары делегейин бүгү булу-нарында билер. «Бумар» фир-манын демеэн каалаган ма-шиналар 42 чурттуу туу-галарында чедиринип ажил-лап турар. Бу каттыжышкын Польша Улус Республиканын тудук техникасынын 70 хуу-зун будуруп үнүрүп турар, а ол техниканы дашкаар үн-дүрер талаа-биле делегейде

«БУМАР» МАРКА-БИЛЕ ВАРШАВА. Гидравлитик экскаваторларын, чер ажил-чынын дугуурап болгаш илчи-белги машиналарын, болу чо-рууру колдур краннарын, лы-зы-буру ажыларга бетон хо-дукчуларын болгаш гира-валитик белирлерин улут ма-шиналарынын тудууну «Бумар» дээр каттыжышкы-нын составына кирген бу-дурүлгелер будуруп үнүрүп турар, ана будурун машина-лары делегейин бүгү булу-нарында билер. «Бумар» фир-манын демеэн каалаган ма-шиналар 42 чурттуу туу-галарында чедиринип ажил-лап турар. Бу каттыжышкын Польша Улус Республиканын тудук техникасынын 70 хуу-зун будуруп үнүрүп турар, а ол техниканы дашкаар үн-дүрер талаа-биле делегейде

ЧИЛИ ХУНТАГА УДУР

КОПЕНГАГЕН. СЭТА-ның корреспондентини В. Петро-вич дымнатканы болз: Чилиде шериг хунтамын арастаныг үлгелетерини иста-дө талаа-биле комиссия Ко-пенгагенге чокта каа ажил-дап эгелээр. Анаа киржери-биле делегейин хөй чурттары-биле эске-да курунелер болар. Тудук машиналарына гира-валитик башкарылга херекселерини Польша совет техникти документация баурап будуруп турар. Бу талаа-биле совет-польша кады ажыла-жылганын кайы хире хөмчөөл-дини тозгарай-биле херечилеп турар чүве—«Бумар» каттыжышкынын дашкаар үн-дүдөр дээр будуруп турар кылааларнын 50 хууун СССР апарат.

Копенгаген сессиям Луис Корваланын болгаш эске-да чили патриоттары хунтамын дерино сутаар шинилеге беле-кеткеп турары-биле холбаш-тыр делегейин хөй-ниитизини удурамышкын хөмчөгө-лөрин алдырып белеткеп үе-та-лаазы бооп турар деп, комис-сиянын төлөөлөрү парла-мент конференцияга ме-дегелген. Ук сессияны соруд-газы — хөйлу-дүрүм чөчүп үрээр, дүржөк үлгелетерин Чилиде денден турарын то-дгарай билги алыр арганы де-легейин хөй-ниитизини бээр-иле болур деп, комиссияны кезиге-депутаты профессор О. Есперсен медегелген. Истен-сүрер кызагалдын айымылга тааражыч чоран чили хаматтарынын херечи өчкүтерин комиссияны дурал-данынга дымнар. Сессияны киржичилери хөй-хөй чурттары-биле делегейин чоран болгаш хунтанын үгүлдүгү сутааш-кынарына барган, көскү хөй-хөй адрокаттарынын болгаш юристерини чургааларын дым-нар.

МЕДИЦИНА КӨДЭДЕ ГАВАНА. Кубанын Ориенте районда «Рафаэль-Фрейре» дээр чигир заводундан мрак эвезе Кубада эн-ве улук көд-дө эмнеге черинин хөй калт бажынары кестүп тургалар. Амгы үенин эн-не болбаазы-райгы берилген-биле девит-тынын ол база оң чок-ка-вынныла Рафаэль Фрейре, Банес болгаш Хибара дээр суур-ларын 33 мун чоңу эмнед хандыр.

Делегейин хөй-ниитизини төлөөлөрү Копенгагенге чыгып келген. Ол хөй-ни-тинин сажышкын делегейин хөй-ниитизинин хөй чурттары-биле эске-да курунелер болар. Тудук машиналарына гира-валитик башкарылга херекселерини Польша совет техникти документация баурап будуруп турар. Бу талаа-биле совет-польша кады ажыла-жылганын кайы хире хөмчөөл-дини тозгарай-биле херечилеп турар чүве—«Бумар» каттыжышкынын дашкаар үн-дүдөр дээр будуруп турар кылааларнын 50 хууун СССР апарат.

ДЖО-нуң удурланышы

ПРАГА (СЭТА). Делегейин Журналистер Организациязынын ДЖО-нуң кол секретарынын медегелген демократтык деп-шилегилти бүгү тудууну хөй-ниитизинин омузундан ширитилген негези. Эжелеткен бүгү араб девискөрийн араб шериглерини үндүрелерин болгаш Палести-нанын араб улусунуң хоолу баураар эргелерин эгилеп бээр-ринде эргежок чуртулаан ДЖО демегелген деп, меде-гелде чургаалган.

Делегейин хөй-ниитизини төлөөлөрү Копенгагенге чыгып келген. Ол хөй-ни-тинин сажышкын делегейин хөй-ниитизинин хөй чурттары-биле эске-да курунелер болар. Тудук машиналарына гира-валитик башкарылга херекселерини Польша совет техникти документация баурап будуруп турар. Бу талаа-биле совет-польша кады ажыла-жылганын кайы хире хөмчөөл-дини тозгарай-биле херечилеп турар чүве—«Бумар» каттыжышкынын дашкаар үн-дүдөр дээр будуруп турар кылааларнын 50 хууун СССР апарат.

Компанияны национализаатары негеп турар

ЛИССАБОН. (СЭТА). Лисса-бонун сут дамчыдыла ком-панианын ажилчыларынын болгаш албан-таакчыларынын ком-панианын администрация чер-инде бажынын ээлеп алган. Постулга наймысыла бол-гаш оон чок-кавынныла чер-лерин чурт-таакчыларынын бажынарыне чур дамчылары узукте чок соруу турар. Суг дамчыдыла компаниянын тургусканын тускай комитет чепсектиг күштеге дилеп киргеш, сут шыгала улут саваларын камгалаан хан-дырып, реакциялы элементи-лерини талаазын үгүлдеш-кинерин болуурамын негези.

Суг дамчыдыла ком-панианын ажилчыларынын болгаш албан-таакчыларынын ком-панианын администрация чер-инде бажынын ээлеп алган. Постулга наймысыла бол-гаш оон чок-кавынныла чер-лерин чурт-таакчыларынын бажынарыне чур дамчылары узукте чок соруу турар. Суг дамчыдыла компаниянын тургусканын тускай комитет чепсектиг күштеге дилеп киргеш, сут шыгала улут саваларын камгалаан хан-дырып, реакциялы элементи-лерини талаазын үгүлдеш-кинерин болуурамын негези.

«Бүгү делегейин улаустарының эрге-ажыынга»

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Се-натта демократиянын баштын М. Менсфилд АКШ-тын президентини Р. Никсонун СЭКП ТК-нын Чингиз секретары Ш. И. Брежнев-биле бе-дик деннеге улук кичээлди кылдырып байыр чедирген. Ол эрге, үшкү шыгыг ужуражышынын болуу деп М. Менсфилд СЭТА-нын кор-респондентине чургаалган. Кайы чуртууга ужуражып, кайы-кайызынча-да ажиыткы айтырлары чургаалганын биле туура-на, бизни чуртта-рымыска эки байдал тургу-туура апар. Ол бизни ула-устарының улустарын бүгү де-легейин-да улаустарынын эрге-ажыктарына дүгүжү турар. Он ужурунда мөн пре-зидент Р. Никсонун Москва баарын колтуу-биле демеген-шаан, ол бедик деннеге ту-гаалашканына келген Каттыш-ка Штаттарынын президентизи-

нин бүрүн эргеви-биле чоруп, бизни туурашкуну амынаар кылдыр дээрин онзалап деме-лектеп тур мен. 1972 чылдан Москва, а он соонда эрткен чылы Вашинг-тонга болгаш белик деннеге совет-америк чургаалашкыш-тык херек кырынга үнегил уре-түндүлөгил болган деп, М. Менсфилд чургаалган. Биз-тин ийи чуртун улаустары-ларын чургаалашкышкын көөр хөй-хөй айтырларынын нарын болгаш берге-да ботбайнаан, мнчанга оларын дораан-на, чинги-биле ширитилерини бол-дуурамын демеген билдингир. Мында-ла-да Совет Эмелде-ги биле Американын Каттыш-ка Штаттарынын аразыга кыл-да-далага ажиыткы кады ажылажылганын мөн-а-ла сон-гаар кылдырыга боттат арга-лар бооп турар деп, М. Менсфилд чургаалган.

МУРНУУ ВЬЕТНАМ. Хосталганын Улусчу Чепсектиг Күштерин дайнычылары дымчыларын чүктөп, шериг бөрттерин кеткилеп алган. Контум мөжүнүр ара-чалынаар аразыга чер ажилында дугуурап турарын катан тургуурун бу чуртка көргүскөн. ВИА — СЭТА-ның фотозу.

СОВЕТ УЛУСТАРНЫ ЧАНГЫС ЭП-СЕТКИЛДИГ НАЙЫРАЛЫНЫ ДУГАЙЫНДА

Политиктиг мнур үнүрү чур СЭКП ТК-ның казымал Марксизм-ленинизм институту белеккен кылганы Ленинизм болгаш амыга үесе Лени-низм айтканы деп ному ийи-ги удаа паллап үндүргөн. Бөгү авторларын бизнесте П. Н. Федосеев) ол ному нациялар болгаш националдар аразында харылдаалар дугайында марк-сизм-ленинчи өөргөндөгү кол-утказын көргүзүп, кижэ төрө-лөгөндөгү хөгжүлдешинин амыга үесе байдалында оң байла-шып, амдалында канчаар боттаным турарын бижип тур-ар. Националдар хөгжүлдешинде болгаш националдар аразынын

харылдааларын айтканын, социализмдин делегей система-зынга капитализмдин болгаш хөгжүр орач болгаш оларын тургунууну чурттар оло-рун дугайында демегерде-ги-биле бижип көргүзүп турар. Делегейин революстуг шим-чөшкенине, коммунисттик бол-гаш ажиыткы партияларын боттандырып национализмге удуу-рун дугайында мнур кичээлдини мнра салып турар. Ол ному партия болгаш совет ажиыткыларга, пропа-гандистерге болгаш башкыла-ры, марксизм-ленинчилик ай-тырларынын соууруга бүгү кижилерге таарыштыр бижээр. (СЭТА).

Специалисттин индирни

СЭКП Тыва обкомунун Х пленумунун «Хөй ажиыткы улам мнур хөгжүрүм чөмчө-лөр дугайында» доктарыны амырларга боттандырып, мал ажилында алыр продук-туларын көндүлөр болгаш оң шынарды болурун чеди алдырла уксажыдымга ажил-ды беик деннеге тургусканы эргежок чуртула. Бичангаш Тес-Хем, Эрэн районнарын мурнууда бо талаа-биле амырларга боттандыраар ужурулу соруларга хүнүнү чуртула айтканы бооп турар. РСФСР-нин Министрлер Не-вуделинин уксажыдымга ажил-дын улам мнур экижидер дугайында доктарыны түзе-лген, Тес-Хемге районнар ара-карып уксажыдымга катты-жышкынын организацион тур-гусканы болгаш четчер тускай эртемниг калдар-биле

ийги салгалдык хайнак хура-галарын алган, оң шинден эки шынарлар 144 баш кошкар хураганарын анылап шылаан. 1974 чылда Тес-Хем району-да хөй малдын уксаазы 78, ми-лиондук болгаш 1964 чылда уксаажыдымга, 1974 чылда бизниң чоңура хураганарын ажил-агый боттандыраар бундукчу малларын салып өк-төп турган болза, а ол чорук-ту соксаткан. Ол шыкаш чам-ды ажил-агыйлар 2-ден 3 че-дир уксаажылар-биле ажиллап турган болза, ам чыныг бот-тарынын шилтинген, тас-черин олар-белчиринге таар-ышкан тускай уксаа-биле ажиллап турар апарган. Борта чижек кылдыр «Ах-Эрик» кол-хозу хамараштырып болур. Бу ажил-агый чарык болуру-дугайында ажиллап сайра-рып, Мыла саража уксаажыг кош-карлар-биле чурттуу тыва ук-саажы хоюн хайнакташтырып турар. 1974 чылда «Ах-Эрик» колхоз

УКСА АЖЫДЫЛГА АЖЫЛЫН ЭКИЖИДЕР

айгы салгалдык хайнак хура-галарын алган, оң шинден эки шынарлар 144 баш кошкар хураганарын анылап шылаан. 1974 чылда Тес-Хем району-да хөй малдын уксаазы 78, ми-лиондук болгаш 1964 чылда бизниң чоңура хураганарын ажил-агый боттандыраар бундукчу малларын салып өк-төп турган болза, а ол чорук-ту соксаткан. Ол шыкаш чам-ды ажил-агыйлар 2-ден 3 че-дир уксаажылар-биле ажиллап турган болза, ам чыныг бот-тарынын шилтинген, тас-черин олар-белчиринге таар-ышкан тускай уксаа-биле ажиллап турар апарган. Борта чижек кылдыр «Ах-Эрик» кол-хозу хамараштырып болур. Бу ажил-агый чарык болуру-дугайында ажиллап сайра-рып, Мыла саража уксаажыг кош-карлар-биле чурттуу тыва ук-саажы хоюн хайнакташтырып турар. 1974 чылда «Ах-Эрик» колхоз

ажылаар чүве болганда, ол будурукчуларга хараажыштыр мнур малларын бир баш бү-түрүчүгө оонажырын санап көргүзүп мылдым. Бир баш кошкарга «Чодураа» колхозка 79, «Ах-Эрик» колхозка 79, «Тес-Хем» колхозка 99, «О-Шы-наа» колхозка 447, а районга 143 баш оонажыр. Устуңе саннардан алган көөргө, районда будурукчулар талаа-биле байла берге. Эн чалында «О-Шынаа» совхозта байлаа конур дүрөңгүн. Ол совхозта конур 1-де турган 193 конкардан чүгте 37 кон-кары ала болган 1-ги класстын 447 хөй оонажыр кошкар. Совхозтон удуруччулары (колхоз-тонунг Сунчалвай, колхоз-техник Шалды Көк-оол) бу-дурчүкчу малларын сазым алы-рынын хөмчөгөлдүн ачыгыла-штын алыр негетинин турар. «О-Шынаа» колхозтун Ах-Чи-рээ салбырында будурукчу бу-дурчүкчуларын ажаалаа, хөмчөгө-лөни багай. Совхозтун кол зоо-техник Шалды Көк-оол зоо-техниктиг ажилдары кичээл-ди салбайн, анаа-ла хүч буру-ну ар-саар ажилдарына чардымын турары чедерин ээс болот.

Мад ажиын эртеме үнө-дөшөл чорудары үенин негел-деш деп чүвени специалист бурзуу ханамр билери чурту-ла. Уксаажыдымга ажилынын кууд деннеде тургусканын мнундан «О-Шынаа» совхозта мадан алыр продукцияны че-дир албайн турар. Эрткен чылдын бир хойдан-аа 900 грамм хире-ле дүктү кыргып алган. Бу чылын байлаа база оон дээрдевейн турар. Хөй кыргыш пунктун белең эвез, чук ажилды организацион багай тургусканын. Хөйниц массалык кыргыдыгы хөй-хөй бөргө, дүк класстар клас-сивершикет бези чок. Баштай-ды кыргылдын түңүлүндө алган иөөрге, байлаа база эки эвез болот турар.

Мад ажиын эртеме үнө-дөшөл чорудары үенин негел-деш деп чүвени специалист бурзуу ханамр билери чурту-ла. Уксаажыдымга ажилынын кууд деннеде тургусканын мнундан «О-Шынаа» совхозта мадан алыр продукцияны че-дир албайн турар. Эрткен чылдын бир хойдан-аа 900 грамм хире-ле дүктү кыргып алган. Бу чылын байлаа база оон дээрдевейн турар. Хөй кыргыш пунктун белең эвез, чук ажилды организацион багай тургусканын. Хөйниц массалык кыргыдыгы хөй-хөй бөргө, дүк класстар клас-сивершикет бези чок. Баштай-ды кыргылдын түңүлүндө алган иөөрге, байлаа база эки эвез болот турар.

Мад ажиын эртеме үнө-дөшөл чорудары үенин негел-деш деп чүвени специалист бурзуу ханамр билери чурту-ла. Уксаажыдымга ажилынын кууд деннеде тургусканын мнундан «О-Шынаа» совхозта мадан алыр продукцияны че-дир албайн турар. Эрткен чылдын бир хойдан-аа 900 грамм хире-ле дүктү кыргып алган. Бу чылын байлаа база оон дээрдевейн турар. Хөй кыргыш пунктун белең эвез, чук ажилды организацион багай тургусканын. Хөйниц массалык кыргыдыгы хөй-хөй бөргө, дүк класстар клас-сивершикет бези чок. Баштай-ды кыргылдын түңүлүндө алган иөөрге, байлаа база эки эвез болот турар.

«КАДЫРГАН ЫШ»

В. ГАН. Даштыкы мозаика «Кадырган ыш» амыга үесе мнра чуртуу колхоз ажилчыларынын мнур, кадырлары калба-биле ажиллашкын турар. Он ажиында чүгте мнур камнаар эвез, харын-аа колхоздаларын шынарды амы экижидер аргалык болган. Гааныкыда бир бундуруде черини кылып турар мнур «Кадырган мнра» херекте деме-лек улуктаган болганда, мнур будурулу кылып үндүр-гүсүк тускай заводту улам деп ширитилген үндүргөн.

НАЙЫСЫЛАЛДЫН ЧҮРЭЭНДЕ

Кызыл шөлдөн

Амгы үеде Кызыл шөлдө кайрагы аймактардын чорутуу турары... Бо талаа-белек жомчукардын өң-сөн, чүс-чүс чагаларын кээ турар...

Архитектуранын тураксаалдарын катан септеп тургузар талаа-белек ол хире уауз кемчаалды ажалдарын делегей практикамын боттадырып көрбөз...

Кремль ханазынын багтары, сут агар черлерин болгаш суугаларнын архитектуралык кылыраак лашты Крымга Батчасарай чоогунда 80—90 метр ханы черден казып алыр.

Ибет, ам чараш, шыңгым болгаш өндүр уауз Кызыл шөлдө турмуш апарган. В. И. Лениндин Маевалейинин ийи тазасында мөнгүнөлөк анык шивидер көстүп келген.

Кызыл шөлдүн септелген график өзүгөрү чоруп турар. Чыга, эртен чылын Никольскийн алаччылар илдини эле кылган: бетонну болгаш асфальттын бөра өндүр гранит-биле созуан.

Туурагуларын сарыг-аккон вагонлары Кызыл шөлдө көчкөндөр бээр бир ай акмы үе эртен. Кызыл шөлдү болгаш В. И. Лениндин Маевалейин септээр-биле тагган.

Бүгү-ле кижилерге ажал четпир. Бажым көдүрүп келеш, Спасск суугаларын шагынче көрдүм. Шактын пифербалдын чанына чагалары кижилер кылашталым тур.

Дика той черлерде тууубу хаттан ургелен, сутдан олардын араам база алгын, хозай берген. Оларын созуур 1,5 миллион кезек тууубуну созуурун көрүп турар.

Академик А. Шусевтин телевиделин өзүгөрү туткан архитектуранын уауз аотине-тураскалы — В. И. Лениндин Маевалейинге уауз ажалдары чорудар.

(Бо чууду 1974 чылдын июнь 13-те үгөн «Известия» солундан кызырып, чара парлаан).

НОМЧУЛГАГА ХАНДЫКШЫЛ

Бүрт Автономвуг Республиканын библиотеканын номчу-тар оон бүгү турткыларыннын 78 дуузу болу берген. Чугале бо чылын көдөрү 23 муа ажал-ишчилери доктаамал номчукчулар апарган.

дуржуланы Хорин аймакта боттадырып турар. Анаа ийи чыл бурунгар төпчүктөн системаны амдыралга боттадырып бүгү аймактарнын номчукчуларыннын сеткалыкта таарышкан.

Ажылы чоннарнын коммунистик кижизилдигине болгаш өртем-техниктиг депшияге библиотекаларыннын ролон бөлүдөр дугайында СЭКП ТН-нын доктаалы бистия ажылымысты улам акциялериенте толарай хемчегилерини айтып берип турар — деп, республиканын М. Горький аттыг библиотеканын өртем-методика килдинини эргелектичи В. В. Савинова чугаалап турар.

Оон өске база бир чаа чүддү бар. Бодууна туртпап турар суурунун библиотеканында бижидип алган номчукку аймактын бүгү библиотекаларыннын доктаамал аботенинча болу бээр. Ичинганш номчукку болза кайы-даа суурга баргаш помун джаагап, чаа помун ал болдуур. Ол болза кыраккы оларарында малчыннарга өзгө таарымчалыг.

(СЭТА).

КЕЗЭЭДЕ БЕЛЕН

Өрт... Оон айымын улуг-биче кижилер баяр. Өрттер бетини ниети байлавыска — арча-арыктарга, тараа шөлдөриңге, туудуларга каражаны чедери. Ичинганш өрткө уауз хемчегилерин чорудары бүгү уаустун керээ.

Космонавтылар-даа сакышка кирер чорду. Өртемес көстөмчөр кеткен: анык оолдар бажыннын дөрияриңиң алаал-ла чедө хона берген. Бир чамдыктары хананы, оон чоок-карызында теримперде «чалабыштары» өжүр берген.

Чай арамды танымын кийте ужуражы бердим. Ам дөрияриңе өрт кезектериниң аң-не эрги дидиртип турар МАЗ машинанын чолуагымы ола болгай. Красноярск крайда Ачиск хоорай чурттуг Александр Иванович Шугратов болду.

Чурттун дээди өөрөдилге черлери чалап тур

Кызылда күрүңгөй башкы институту 1974 чылдын июль 10-дан чурттун дараасында азыла өөрөдилге черлерине конкурстан далакча өөрөсүн кирериниң экемечтерин чорудар: МОСКВА ХООРАЙЛАРА ДЭЭДИ ӨӨРӨДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИ:

1. Москваың күрүңгөй дауышкы дыларнын педагогика институту — тускай эртеми: аңгал аыл. 2. Москва университетиде — тускай эртеми: физика, химия, математика, психология.

4. Иркутскийн уауз ажал-агы институту — тускай эртеми: сак-хон болгаш кредит, бухгалтер учуу. 5. Кузбасстың политехниктиг институту (Кемерово хоорай) — тускай эртеми: маркшейдер херээ.

20. Новосибирскийн совет кооперацияның садмг институту — тускай эртеми: товароведение болгаш аш-чөм баранарын садмгыларын организастары, бухгалтер учуу.

туду — тускай эртеми: радиохарылаа болгаш радиоламчылыгы, хөй кавадыг электрохарылаа, харылааның экономика болгаш организастары.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл шөлдө 667000

Бызыл, Шетнаклия-Кравченко кудумчуу, бажым № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторуну 24-63, редакторуну оралакчыларынны 35-24, пропаганда килдинини 23-54, харысалгалы секретарынны 23-35, партияжы амдылар килдинини 37-13, культура килдинини 23-54, көдө ажыл-агый килдинини 21-47, өлөтүр килдинини 22-64, чагаа килдинини 41-27, информация база совет тургутуу килдинини 20-60, бухгалтерияны 31-75, корректорларын 27-41, Солун калейин барганга 32-75 телефонче долгаар.

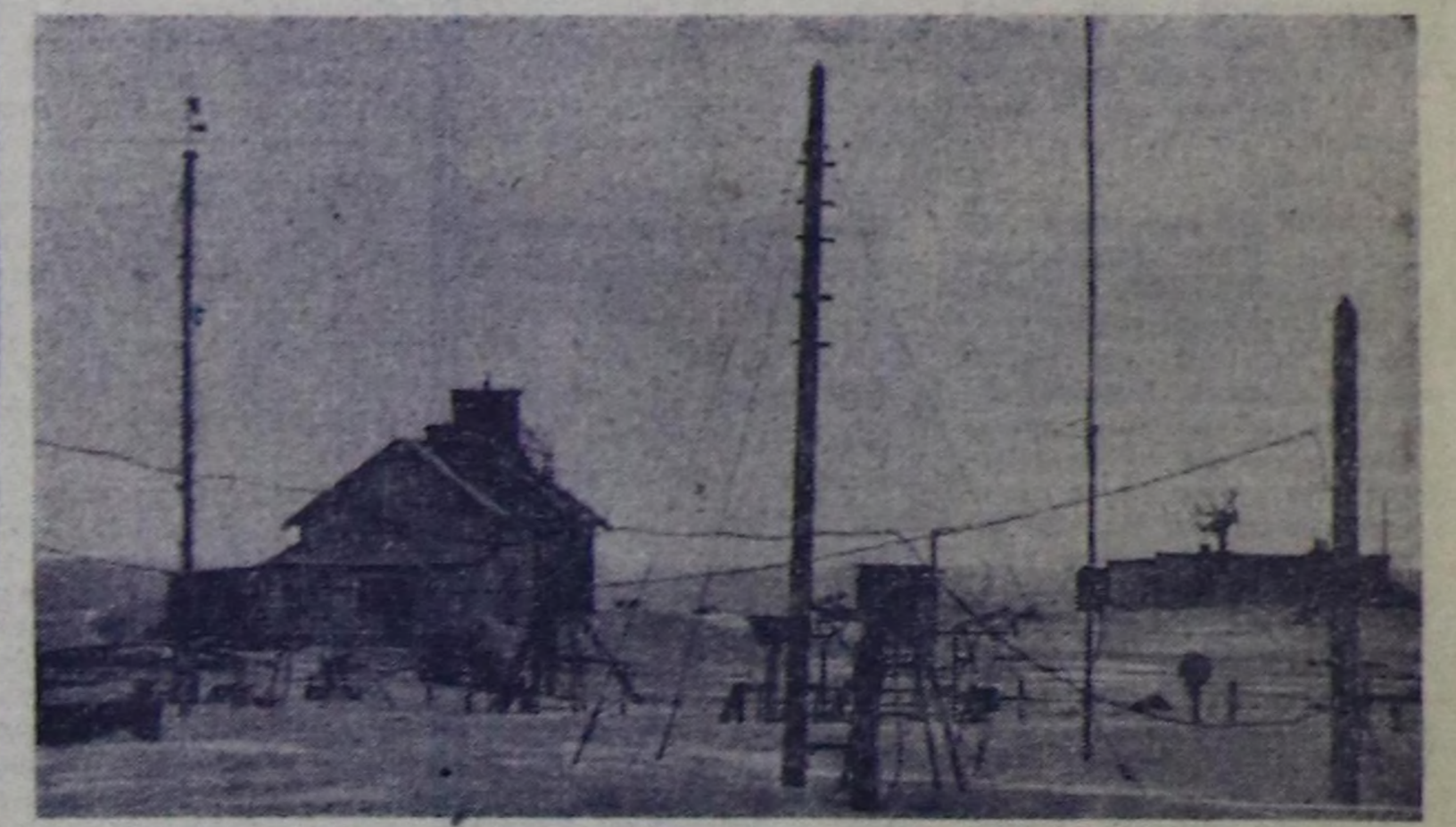
ЧАЙЛАГГА УЖУРАЖЫЫШКЫН

Тыва телевиделинин болгаш ооноунуң бөлүк ажылакчылары Тес-Хем районун ажылы чоннары-биле ужуражышыкын хураамы эртинтип чорсаан. «Чодураа» көдөстүн малчыннары Шуурмактын өт-көктүгү чайлаггадында ичинини маалым оларлап турарлар.

Чайлагга ужуражышыкына «Чодураа» көдөстүн даргазы Т. Уйуң-оол, № 1 хойжу британанын британни, Тыва АССР-нин Дээди Советинин депутаты Н. Данырун олар база санал-ооалы берген.

Чайлагга ужуражышыкын кийрип турары ол айтык. Илагыга «Хойжуларын» өлөштөндүрүшү» радио ышналчыларыннын үнелелин челип ап турары өөрүчүгү.

Чуртувустун соңгу чүгүндө

Бистин Төзөн чуртувустун соңгу чүгү байланыг. Ынчалза-даа оон байлаан бистин улуска бараалгадыр дие, ол чериниң онзагай байдаларын билер, ону алырыннын шын орунтарын тывар херек. Делегейиниң ийи чарылган чериниң эң-не дал ортуунда чыдар Врангель ортуунта гидрометеорология станциясы бар.

Чуртун чус чыл хире туруп илген ол станция чурттуг улус ажил-агынынга чугула агаар медалерин ууук-соксаал чоңка берип келген.

П. И. ЧАЙКОВСКИЙ АТТЫГ КОНКУРСТА Делегейин П. И. Чайковский аттыг конкурсуу ийи неделя мурунда 223 өмөккөй киржилгези-биле өргөзүлгөн солуннарга бижээ болгай.

(СЭТА-нын фотохроникасы).

Болган таварылга

«Аңчы инектер»

Торгалыг сүт-баран ферманын каларчымыс Лопка Натпий-оол мал ажылында ам чээрби чыл ашкан. Бо аразында мынган болуушунга чүдө чыгыс уаза таварымканы кайган чугаалаар.

Чайгы семиритгези эки, хур чыл ашкан мал күштүгү, өмөк болур. Колга илөөн ол ам Торгалыг бажы Чодураала оларалдып турар. Казат үезине ишектери кепертен мөвөрия, бир-ле күнөни оялалып өгөзөөн.

А. АИР.

МОСКВАДАН 13.30 — Дамчыдылгалар программасы. 13.35 — Уругларга фильм «Базымкын». Урал-чечен телевиделинин баштайгы көргүзүү. 14.05 — Медээлер. 14.15 — «Делегейин П. И. Чайковский аттыг У конкурсуунда». 14.45 — «Ажылың беким шылары дөз». Бүгү-өндөлдөн репортаж. 15.15 — «СЭПЭ-нин уаустун артыкы И. М. Москвитин. Төрүттүнгөндөн 100 чыл болганга». 16.30 — «Аңдан тут-ла, баяным!» 17.10 — «Мурунку чылдарың кинолары». «Хортуке бажым». Урал-чечен фильм. 17.50—18.00 — Чапар. 18.00 — «У». Информастыг программа.

Телевидение

ИЮНЬ 28-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

13.30 — Дамчыдылгалар программасы. 13.35 — Уругларга фильм «Базымкын». Урал-чечен телевиделинин баштайгы көргүзүү. 14.05 — Медээлер. 14.15 — «Делегейин П. И. Чайковский аттыг У конкурсуунда». 14.45 — «Ажылың беким шылары дөз». Бүгү-өндөлдөн репортаж. 15.15 — «СЭПЭ-нин уаустун артыкы И. М. Москвитин. Төрүттүнгөндөн 100 чыл болганга». 16.30 — «Аңдан тут-ла, баяным!» 17.10 — «Мурунку чылдарың кинолары». «Хортуке бажым». Урал-чечен фильм. 17.50—18.00 — Чапар. 18.00 — «У». Информастыг программа.

18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Уругларга. Мультифильм. 18.50 — Телемедээлер. 19.05 — Уругларга. «Шынык дөп миттыг ужураалары». Хөй сериялыг телефильм. 3-ку сериясы — «Шырайга». 19.30 — «Арга-арымы» — бистия байлавыска. Дамчыдылга. 19.55 — Чаралдар, реклама. 20.00 — «Документалдыг өрөөн». Дамчыдылганын шүдүктү Роберт Рождественскийн чорудар. 21.45 — Өндүг телекөргүзүгү. «13 сандай». Хенигагер телекөргүзү. 22.20 — Өндүг телекөргүзүгү. Оренбургта күрүңгөй орус уаустун хорунуң концерта. 23.00—23.30 — «У». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРВАНИ.

Кино

ИЮНЬ 28-ТЕ

ИЮНЬ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хасб дарымыг-дыр» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шақтарда. «КАА-ХЕМ»: Кино чымыды 10.00, «Хорудула» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шақтарда.

19.25, 21.15 шақтарда. «ВОСТОК»: «Алдын дугуру» 10.00, «Соң-биле база сен чокта» 16.30, 18.20, 20.00 шақтарда. ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР: «Марыс биле Наволен» 16.00, 18.00, 20.00 шақтарда. «ЭНЕРГЕТИК»: КУЛЬТУРА БАЖЫНЫ: «Откаарында, шылап ужу» 18.00, 20.00 шақтарда.

«Супкан» совхозтан Натпий Кызыл-оол Ховалыгачинини адынга берген, сериясы № 782640 инвентаризация чиктен. Ону моон соңгар күш чок кылдыр санаар.

1931 чылдан бээр СЭКП эжегүңү, уруглар ыстыккың эргелектичи Монгуш Шактыржаповна БЕЛЧИПЕЯНИН мөчөһүн СЭКП Тес-Хем райкому, райдууском болгаш профсоюзелиң райкому дидирттишкан, мөчөһүн кижизип төрөдериңге болгаш чокк өш-өргүнче ханы кажымдалдын илертеп гур.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР Тираж 16056 ЧАГЫГ № 700